

О. В. Варганова

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ДИСЦИПЛІН В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ КОМПЕТЕНЦІЙ ХХІ СТОЛІТТЯ

Обґрунтовано необхідність формування у студентів компетенцій ХХІ століття. Визначено перелік та надано характеристику компетенцій ХХІ століття, визначених на Всесвітньому економічному форумі, які відображають зміни в переліку пріоритетних сфер компетентності ХХІ століття, важливих для бізнесу.

Акцентовано увагу на необхідності постійної модернізації контенту та інструментів методики викладання управлінських дисциплін у закладах вищої освіти, спрямованої на максимальне урахування змін бізнес-середовища та сучасних трендів розвитку бізнесу. Запропоновано колекцію педагогічних методів і прийомів, спрямованих на формування у студентів компетенцій ХХІ століття, що дають змогу підвищити педагогічні спроможності викладача і зробити педагогічний процес більш яскравим та ефективним. Запропоновано застосування в навчальному процесі методичного інструментарію не лише з арсеналу методики викладання управлінських дисциплін, а ще з психології, коучингу, евристичних методів і теорії вирішення винахідницьких завдань, тренінгових методик.

Ключові слова: *заклад вищої освіти, компетенції ХХІ століття, методика викладання управлінських дисциплін, методи, прийоми, педагогічна майстерність.*

Постановка проблеми. Наш світ, в якому ми живемо і працюємо, постійно змінюється, що зумовлено зростанням складності і непередбачуваності бізнес-середовища, його хаотичністю, що визначає необхідність адаптуватися до змін бізнес-середовища завдяки постійному розвитку власних компетенцій шляхом безперервного навчання. На думку гуру менеджменту Пітера Друкера, «перехід від некомпетентності до посередності забирає значно більше енергії і сил, ніж доведення першокласного виконання до досконалості». Тому в нестабільному світі бізнес робить ставку на невинне зростання професійної компетентності.

Всесвітній економічний форум кожного року формує та уточнює перелік ключових компетенцій і навичок, які є найважливішими для успіху бізнесу в найближчому майбутньому. У 2020 р. це були такі компетенції: комплексне розв'язання проблем, критичне мислення, креативність, уміння керувати людьми, взаємодія, емоційний інтелект, аналіз і прийняття рішень, орієнтація на обслуговування, ведення переговорів, когнітивна гнучкість. Ці 10 компетенцій, а також ключові навички (перемови, продуктивність і лідерство) відображають зміни в переліку пріоритетних сфер компетентності ХХІ століття, важливих для бізнесу.

Формування і розвиток компетенцій ХХІ століття в студентів у педагогічній діяльності є запорукою успішного передавання знань та створення сучасного освітнього простору, необхідних для формування професіоналізму студентів, розвитку їхньої особистості, орієнтації на загальноєвропейські цінності.

Методика викладання управлінських дисциплін створює теоретичне й інструментальне забезпечення процесу формування у студентів компетенцій ХХІ століття, що зумовлює необхідність постійної модернізації контенту та інструментів такої методики, спрямованої на максимальне урахування змін бізнес-середовища і сучасних трендів розвитку бізнесу. Отже, необхідність модернізації методики викладання управлінських дисциплін в контексті формування у студентів компетенцій ХХІ століття зумовлює актуальність теми дослідження та її практичну значущість.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичні засади застосування компетентнісного підходу в діяльності компаній та закладів вищої освіти знайшли відображення в наукових роботах таких відомих вчених, як: Т. А. Андрусенко, О. В. Востряков, Т. А. Гаврилова, Г. Я. Гольдштейн, О. Л. Гапоненко, О. А. Гребешкова, В. А. Верба, К. Ендрюс, І. Нонака, К. Прахальд і Г. Хемель, Дж. Тідд, В. Отенко, П. Селзник. Окремі аспекти діяльності закладів вищої освіти, зокрема в контексті застосування компетентнісного підходу, викладені в роботах Д. М. Загірняка, М. В. Боровік, І. Каленюк, М. Мартиненко, Г. В. Назарової, Л. Семів, Л. Щаульської, Л. Янковської, О. Ястремської. Вивчення теоретичних та емпіричних надбань цих авторів дає змогу стверджувати,

що питання впровадження компетентнісного підходу в діяльність закладів вищої освіти та формування професійних компетенцій здебільшого розкривається через формування професійно-педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів [1]. Отже, теоретико-методичні проблеми формування і розвитку компетенцій студентів вищих навчальних закладів на основі модернізації методичного забезпечення підготовки здобувачів вищої освіти потребують свого розв'язання на основі модернізації методики викладання управлінських дисциплін та удосконалення її інструментарію.

Постановка завдання. Метою статті є формування теоретико-методичних засад та інструментарію модернізації методики викладання управлінських дисциплін у закладах вищої освіти в контексті формування у студентів компетенцій XXI століття. Визначення мети дослідження зумовлює постановку його завдань:

уточнення переліку базових компетенцій і навичок XXI століття та їхнього змісту;

модернізація методичного інструментарію, який спрямовано на формування та розвиток відповідних компетенцій і навичок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування переліку ключових професійних компетенцій і навичок відбувається з урахуванням світових тенденцій глобалізації, автоматизації, роботизації та, відповідно, тенденцій розвитку ринку праці. Водночас постають такі питання:

Зростаюча автоматизація: наскільки серйозно ми повинні до цього ставитися?

Чи проведуть нас нові навички через невизначене майбутнє?

Чи можуть робочі місця стати більш гнучкими й інклюзивними?

Відомий факт: у найближчі п'ять років більше половини всіх робочих місць будуть замінені машинами. Багато наявних робочих місць зникнуть, а люди втратять робочі місця, але натомість виникнуть нові професії, які саме і потребують формування компетенцій і навичок XXI століття. З часів, коли луддити розбивали ткацькі верстати в доіндустріальній Британії, і до наших нинішніх побоювань з приводу штучного інтелекту, – ми довгий час вважали машини реальною загрозою нашому існуванню. На рисунку 1 зображено дані, які характеризують швидкість автоматизації в світі. Отже, зміни завжди неминучі, а ми маємо бути готові до них шляхом формування та розвитку нових професійних компетенцій.

Розглянемо компетенції XXI століття більш детально.

Комплексне розв'язання проблем. Топові компетенції Давоського рейтингу логічно пов'язані: навички комплексного розв'язання проблем пов'язані з «аналізом і прийняттям рішень», «орієнтацією на обслуговування». Ця тріада найбільш затребувана в бізнесі, потребами якого завжди залишається удосконалення процесів прийняття рішень. Таким чином компанії прагнуть знизити стрес, підвищити продуктивність, знизити навантаження на співробітників.

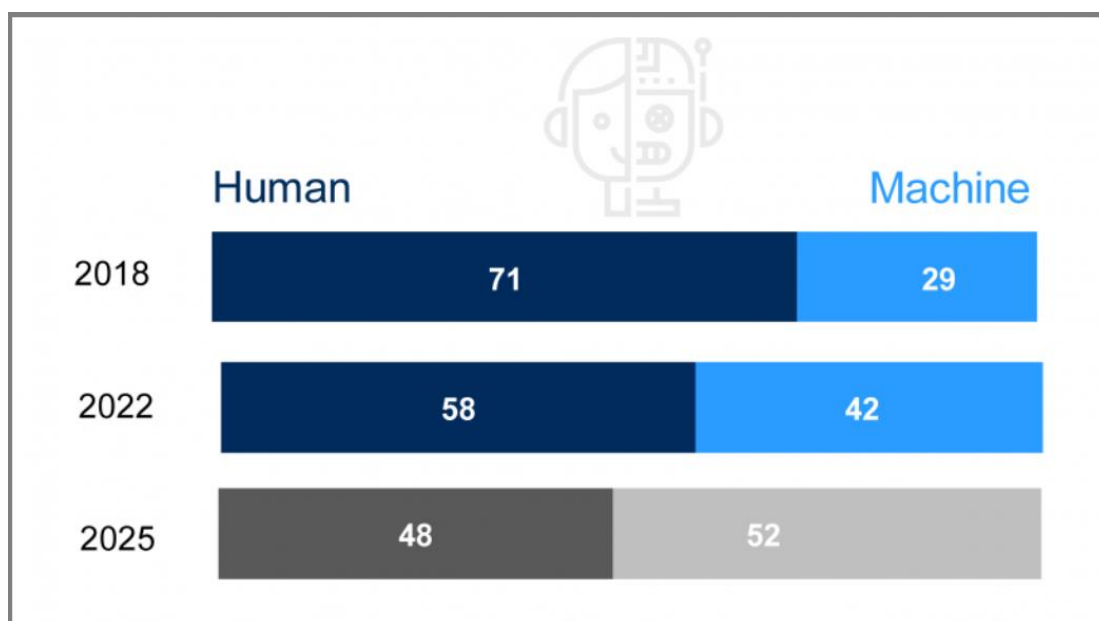

Рисунок 1 – Швидкість автоматизації в світі [2]

Компетенції «Уміння керувати людьми», «Координація з іншими», «Орієнтація на послуги» також логічно пов'язані та доповнюють одна одну. Це – триада «досвіду», що приводить до формування навичок ефективності та сприяє поліпшенню процесів прийняття рішень і взаємодії з усіма членами команди в межах організаційної структури компанії.

«Емоційний інтелект», «Креативність» і «Вміння вести переговори». Перш ніж вирішувати проблему, необхідно визначити, що відбувається і чому це сталося. Емоційний інтелект – це комплексна компетенція, яка допомагає нам управляти взаємодією з членами нашої команди, співпереживати й ефективно вирішувати конфлікти. Заохочення творчості під час переговорів дає можливість виявляти і генерувати альтернативи, пропонувати рішення, візуалізувати можливі досягнення і т. ін. Усіх цих компетенцій можна набутися лише на практиці, в реальному бізнес-середовищі, або змодельовати в процесі навчання.

«Когнітивна гнучкість», «Критичне мислення». Затребувана здатність адаптуватися до змін – одна з компетенцій, які фігурують у рейтингу Давосу завдяки когнітивній гнучкості. Ця здатність, поряд із розвитком критичного мислення та креативності, є ключем до виживання будь-якої компанії в майбутньому, тому що йдеться про адаптацію мінливої реальності. Це здатність, яка дає змогу приймати найбільш ефективні рішення залежно від обставин.

З метою формування і розвитку у студентів ключових компетенцій XXI століття в процесі викладання управлінських дисциплін нами зроблено систематизацію форм, методів та прийомів, що формують у студентів економічних спеціальностей відповідні компетенції (таблиця 1).

Таблиця 1 – **Форми, методи і прийоми, що формують у студентів компетентність XXI століття**

Форма, методи і прийоми	Сутність / коментар	Умови застосування у викладанні управлінських дисциплін
КОМПЕТЕНЦІЯ «КОМПЛЕКСНЕ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ»		
Дерево проблем	Дерево проблем є наочним відображенням розгалуженості структурних елементів проблеми. Цей метод дає можливість розділити одну складну структурну проблему на окремі більш дрібні проблеми, які можна вирішувати окремо і послідовно, що дає змогу розподілити сили при вирішенні проблеми, спростити існуючі проблеми, краще розуміти їхню сутність, розкрити план поетапного розв'язання ситуації	Може застосовуватися як в аудиторній, так і в позааудиторній роботі, формує значну кількість професійних компетентностей, надає досвід розв'язання проблем. Може застосовуватися як окремий метод розв'язання проблем під час вивчення курсу «Методи викладання маркетингових дисциплін» в темі «Практичні заняття»
Метод 8D	Метод 8D – метод командного вирішення проблем. Алгоритм застосування методу: D0 – підготовка до процесу; D1 – створення команди; D2 – опис проблеми; D3 – розробка тимчасових заходів з ізоляції проблеми від зовнішніх (внутрішніх), споживачів до моменту впровадження коригувальних дій; D4 – визначення та верифікація основних причин і точки виходу (точка виходу – це те місце в процесі, де треба виявити і обмежити вплив основної причини); D5 – вибір і посвідчення в достовірності постійних коригувальних дій для основної причини і точки виходу; D6 – впровадження і зміцнення постійних коригувальних дій; D7 – запобігання повторному виявленню проблеми; D8 – визнання внеску команди і окремих людей	Метод 8D – це метод командної роботи, що дає можливість здійснити всебічний аналіз корінних причин проблеми і знизити ризик спротиву змінам при впровадженні розроблених коригуючих заходів. Цей метод може застосовуватися як студентами, так і аспірантами під час вирішення проблем різного рівня складності. Може бути застосований у курсі «НДРС» (Науково-дослідна робота студентів) в темі «Методи наукових досліджень», курсі «Методи викладання управлінських дисциплін» в темі «Практичні заняття»

Продовження таблиці 1

Форма, методи і прийоми	Сутність / коментар	Умови застосування у викладанні управлінських дисциплін
КОМПЕТЕНЦІЯ «КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ»		
Корзинка ідей (стадія виклику)	В так звану «корзинку» студенти подають свої ідеї щодо того, що вони знають з теми заняття: факти, імена, думки, проблеми, поняття, що мають відношення до теми заняття. Це спосіб уведення студентів до нової теми.	Може застосовуватися на початку практичного заняття або лекції для виявлення вже знайомих слухачам фактів, проблем, думок та з метою стимулювання їхнього творчого мислення; може використовуватися майже на кожному занятті, для того щоб з'ясувати рівень знайомства студентів з темою заняття. Може розглядатися як один із методів розвитку критичного мислення в курсі «Методика викладання управлінських дисциплін»
Концептуальне колесо (стадія виклику)	В центрі колеса записується ключове слово, наприклад з нової теми, навколо колеса в окремих сегментах записуються основні компоненти цього поняття, асоціації, візуалізації	Може застосовуватися на початку кожного заняття, коли розпочинається вивчення теми. Може розглядатися як один із методів розвитку критичного мислення в курсі «Методика викладання управлінських дисциплін»
«Знаю-Хочу дізнатися-Дізнався» (стадія виклику)	Протягом заняття студенти мають заповнити табличку, в якій є стовпчики із назвами: знаю, хочу дізнатися, дізнався	Можна застосовувати протягом семестру, в комбінації з попередніми методами як метод стимулювання у студентів критичного мислення
«Спіймай помилку» (стадія виклику)	Студентам дається завдання, яке завідомо має помилку, і вони про це знають. Суть методу – знайти помилку і таким чином стимулювати студентів до заняття	Можна застосовувати на початку практичного заняття як спосіб стимулювання критичного мислення студентів
«Робота із новинами» (власний досвід)	Метод полягає у виборі певного матеріалу (стаття, блог) із ЗМІ, а також соціальних мереж, тема якого має безпосереднє відношення до теми заняття, а також викликає суспільний інтерес. Формується текст і перелік проблемних питань, які передбачають критичне осмислення поданої інформації та оперування фактами (треба мінімізувати емоційне забарвлення при розв'язанні проблеми). За результатами роботи в міні-групах висловлюється думка групи, а потім рішення обговорюється з іншими	Може застосовуватися як окремий метод на практичному (семінарському) занятті для стимулювання критичного мислення студентів. Є досвід успішного використання методу під час викладання управлінських дисциплін: «Міжнародні організації» (тема «Роль міжнародних організацій у розбудові миру в Україні»); «Маркетинг», «Маркетинг послуг» (тема «Ринок послуг в світі та Україні»); «Міжнародна інвестиційна діяльність», «Інноваційний менеджмент», «Поведінкова економіка», «Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства»
«Виглядає як... Звучить як...» (стадія осмислення)	Необхідно визначити ключове слово теми і запропонувати студентам заповнити таблицю зі стовпчиками: «Виглядає як...» та «Звучить як...», вписавши необхідні асоціації	Можна застосовувати на початку нової теми, коли треба визначитися із новими поняттями

Продовження таблиці 1

Форма, методи і прийоми	Сутність / коментар	Умови застосування у викладанні управлінських дисциплін
КОМПЕТЕНЦІЯ «КРЕАТИВНІСТЬ»		
«Метод фокальних об'єктів»	Метод передбачає активізацію асоціативного мислення людини. Сутність методу фокальних об'єктів полягає в перенесенні ознак випадково вибраних об'єктів на об'єкт, який знаходиться у фокусі перенесення і тому називається фокальним. В результаті виникає ряд несподіваних варіантів рішення	Застосовується для пошуку максимальної кількості нових ідей шляхом створення асоціацій. Маю досвід застосування методу при необхідності стимулювати креативність слухачів і генерувати нові ідеї в курсах «Інноваційна діяльність», «Інноваційний менеджмент» [3]
«Пул мозкового запису» (Brain-writing)	Учасники засідання (4–8) записують пропозиції щодо рішення проблеми на спеціальних формулярах і розміщують в спеціальному «пулі» (басейні), де вже знаходиться один формуляр з пропозиціями організаторів. Далі учасники вносять свої ідеї щодо проблеми, нарощуючи таким чином загальну кількість рішень проблеми. Далі відбувається обмін думками між учасниками проекту	Це одна з методик стимулювання творчості, в якій генерування ідей учасниками відбувається в письмовій формі. На відміну від генерування ідей у мозковому штурмі, немає потреби в професійній модерації учасниками і точному протоколюванню ідей. Методика складається з двох фаз: у першій відбувається генерування ідей, а їх аналіз та оцінювання – у другій [3]
КОМПЕТЕНЦІЯ «УМІННЯ КЕРУВАТИ ЛЮДЬМИ»		
Комунікативна атака	Швидке зацікавлення аудиторії чимось незвичайним, захоплюючим (цікаве питання, ефектна цитата, незвичайна дія, демонстрація, інтрига, театралізація)	Можна застосовувати для зацікавленості аудиторії на початку заняття
Управління конфліктами методом трансактного аналізу	Метод передбачає аналіз конфліктної ситуації на основі трансакцій. Трансакція – це одиниця взаємодії партнерів по спілкуванню, що супроводжується заданням їхньої позиції. Виділяють три ролі партнерів у конфлікті: Дитина (Ди), Батько (Б), Дорослий (Д). Під час аналізу виділяють суб'єктів взаємодії, їх ролі, на що спрямована взаємодія, та підраховують кількість розбіжностей у позиціях. За результатами роблять висновок про наявність конфліктної ситуації і характер її вирішення.	Можна застосовувати у вирішенні будь-яких конфліктних ситуацій – як серед колег, так і серед студентів

Продовження таблиці 1

Форма, методи і прийоми	Сутність / коментар	Умови застосування у викладанні управлінських дисциплін
КОМПЕТЕНЦІЯ «ВЗАЄМОДІЯ З ЛЮДЬМИ»		
Методи педагогічного коучингу (4-ступенева модель GROW і казка «Золота рибка»)	4-ступенева модель GROW: G (goal) – мета; R (reality) – окреслення стану проблеми; O (options) – пошук можливих шляхів вирішення проблеми; W (will) – застосування рішення. Метод, що дає змогу розкрити свій внутрішній потенціал, знайти приховані ресурси для вирішення проблеми, підняти самооцінку, визначити (уточнити) власні цілі й цінності, відчувати власну силу.	Може постійно застосовуватися у викладацькій діяльності та спрямований на стимулювання зацікавленості у предметі, усвідомлення мотивації завдяки застосуванню спеціальних коучингових методів і прийомів, зростанню соціальної взаємодії між слухачами, що в цілому спонукає їх повірити у власні цілі і самому впевнено йти до мети завдяки навчанню.
Метод групової взаємодії «Ажурна пилка» («Мозайка»)	Метод, який дає змогу завдяки груповій взаємодії та перехресному включенню учасників засвоїти великий обсяг матеріалу протягом обмеженого часу. Процедура проведення методу: 1. Підготовка навчального матеріалу, питання по групах, таблиці з питаннями і кольорові картки. 2. Робота в командах і усвідомлення завдання. 3. Робота в мікрогрупах. 4. Інтеракція – включення людей в різні моделі засвоєння матеріалу. 5. Обмін інформацією, узагальнення і виклад результатів.	Дає можливість завдяки груповій взаємодії та перехресному включенню учасників засвоїти великий обсяг матеріалу протягом обмеженого часу. Найкраще використовувати для організації ефективного засвоєння великого обсягу інформації та організації групової взаємодії. Метод потребує значної підготовки до проведення.
КОМПЕТЕНЦІЯ «ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ»		
«Метод модерації»	Модерація – це універсальний метод залучення учасників тренінгу в процес вирішення поставленого завдання, сприяє досягненню мети з оптимальним використанням креативності кожного. Ведучий виконує роль модератора, який керує процесом: спостерігає за регламентом, забезпечує його дотримання; активізує групу за допомогою запитань; заохочує тих, хто виступає; систематизує матеріали, напрацьовані групами; робить робочі висновки, загальний підсумок. Ведучий формулює проблему, дає завдання учасникам.	Метод модерації допомагає розглянути нове поняття, виробити однакове його розуміння, створити єдине інформаційне поле, що значно спрощує процес комунікації. Породжує нові класифікації та висновки, які будуть використані в подальшій роботі. Окрім того, те, що учасники створили самі, не викликає у них опору.

Продовження таблиці 1

Форма, методи і прийоми	Сутність / коментар	Умови застосування у викладанні управлінських дисциплін
«Активне слухання»	Метод активного слухання – це один із методів розвитку емоційного інтелекту. Він полягає у такому: постановка уточнюючих питань з метою дізнатися, що має на увазі колега; повторення слів співрозмовника в стверджувальній манері; перефразування; повторення інформації співрозмовника своїми словами, що викликає інтерес в нього; найскладнішим етапом активного слухання є інтерпретація сказаного.	Метод активного слухання може застосовуватися у більшості життєвих або педагогічних ситуацій, коли слід вислухати співбесідника та викликати в нього справжній інтерес. Відомо, що слухання є одним зі способів викликати цікавість та симпатію.
КОМПЕТЕНЦІЯ «УМІННЯ ФОРМУВАТИ ВЛАСНУ ДУМКУ І ПРИЙМАТИ РІШЕННЯ»		
«Техніка п'яти кроків»	Можна застосовувати на заняттях, коли потрібно з кількох варіантів обрати найбільш ефективне рішення.	Метод, який дає змогу формалізувати процес прийняття рішення, письмово викласти проблемні моменти і побачити їх «зі сторони». Можливо застосовувати у будь-якій ситуації, яка потребує вибору.
«Квадрат Декарта»	Метод прийняття рішень на основі відповідей на питання: Що буде, якщо це відбудеться? Що буде, якщо цього не відбудеться? Чого не буде, якщо це відбудеться? Чого не буде, якщо це не відбудеться?	Метод дає можливість формалізувати процес прийняття рішення, письмово викласти проблемні моменти і побачити їх «зі сторони». Можливо застосовувати у будь-якій ситуації, яка потребує вибору найбільш ефективного варіанта.
«Метод шести капелюхів»	Цікавий метод прийняття рішення, який ґрунтується на визначенні шести ролей (капелюхів) учасників, які розглядають проблему під різними кутами зору: білий – збирання і аналіз інформації, жовтий – позитив і оптимістичне ставлення, чорний – критичне ставлення та обережність, червоний – емоційне ставлення до проблеми, зелений – ідеї, творчість та креативна модифікація існуючих ідей, синій – контроль та управління процесом	Метод творчого прийняття рішень, який дає змогу поглянути на проблему з різних боків, залучити до процесу прийняття рішень більше учасників, вислухати думку кожного та прийняти обґрунтоване рішення
КОМПЕТЕНЦІЯ «УМІННЯ ВЕСТИ ПЕРЕГОВОРИ»		
«Зниження витрат або ціни»	У варіанті рішення одна зі сторін отримує те, що хоче, а витрати, які несе інша сторона, знижуються або нівелюються (врівноважуються вигрешом). Результат виявляється взаємовигідним не тому, що одна сторона пожертвувала своєю позицією, а тому, що інша постраждала менше, ніж могла би	Можна застосовувати у будь-яких ситуаціях, які потребують взаємодії та побудови ефективної комунікації – як між колегами, так і між студентами і викладачем

Закінчення таблиці 1

Форма, методи і прийоми	Сутність / коментар	Умови застосування у викладанні управлінських дисциплін
Протидія психологічній маніпуляції	Часто ми стискаємось із психологічними маніпуляціями (критика, непрошені поради, нагадування неприємних фактів), що потребує відповідної стратегії протидії, адже маніпуляція руйнує ефективну комунікацію. Шляхи протидії маніпуляції такі: розкрити тактику партнера, припинити її та перейти до переговорів; усвідомити тактику, але не розкривати її та перейти до контрманіпуляції; усвідомити тактику, але не розкривати її, а почати нейтралізувати її (протидія маніпуляції); усвідомити тактику, але не розкривати її, піддатися маніпуляції (капітуляція)	Техніки протидії маніпуляції покликані впоратися із руйнівними наслідками маніпуляції. Вони дають можливість виграти час для того, щоб відновити самоконтроль та свій інтелектуальний хист для спілкування з партнером. Для цього слід використовувати мовні формули, підбирати інтонацію, чітко дотримуватися пауз, посилювати аргументацію відповіді. Можна застосовувати у будь-яких ситуаціях, які потребують взаємодії та побудови ефективної комунікації, ефективно протидіяти маніпуляції як між колегами, так і між студентами і викладачем
КОМПЕТЕНЦІЯ «ГНУЧКІСТЬ МИСЛЕННЯ»		
Інтелект-карти (ментальні карти)	Дають змогу аналізувати та структурувати предметне поле дослідження, надають інструмент для проведення презентацій, запам'ятовування великого обсягу інформації, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, розвивають креативність, гнучкість мислення, покращують пам'ять, полегшують співробітництво	Застосовуються для створення якісних і зрозумілих конспектів лекцій, оптимізації і структурування будь-якої інформації, пошуку невідомих причинно-наслідкових зв'язків між явищами, написання будь-яких наукових робіт, запам'ятовування великих обсягів матеріалу, структурування інформації під час прийняття зважених рішень, для генерації нових ідей
Мозковий штурм і його різновиди	Дає можливість стимулювати колективне мислення завдяки організації командної роботи (експертної сесії) таким чином, щоб група експертів висловила якомога більше ідей з проблемного питання завдяки швидкій і некритичній генерації ідей і взаємному обміну ідеями протягом обмеженого часу	Застосовується для стимулювання евристичного пошуку, здобування нових знань і швидкої генерації нових ідей на основі організації експертних сесій. Мозковий штурм є евристичним методом і дає змогу знайти найбільш цікаві й непередавані ідеї та шляхи вирішення проблеми протягом обмеженого часу завдяки груповій взаємодії учасників

Висновки з проведеного дослідження. Наш світ, в якому ми живемо і працюємо, постійно змінюється, що зумовлено зростанням складності і непередбачуваності бізнес-середовища, його хаотичністю. Це визначає необхідність адаптуватися до змін бізнес-середовища завдяки постійному розвитку компетенцій у процесі навчання відповідно до переліку ключових компетенцій XXI століття. Пошук нових педагогічних методів і прийомів, спрямований на формування у студентів компетенцій XXI століття, дає змогу підвищити педагогічні спроможності викладача та зробити педагогічний процес більш яскравим та ефективним. Для цього запропоновано використовувати у навчальному процесі методичний інструментарій не лише з арсеналу методики викладання управлінських дисциплін, а ще з психології, коучингу, евристичних методів та методів теорії вирішення винахідницьких завдань, тренінгових методик. Ефективність педагогічного процесу

визначається не тільки професійними компетенціями викладача та його психолого-педагогічними здібностями, але, перш за все, його особистістю. Це ще раз підкреслює важливість людської взаємодії, ефективність групової роботи, а також важливість створення творчої і позитивної атмосфери співробітництва.

У статті запропоновано модернізацію методики викладання управлінських дисциплін завдяки розширенню колекції методів, які дають змогу формувати у студентів компетенції XXI століття; надано характеристику таких методів, визначено умови та можливості їхнього застосування.

Список використаної літератури

1. Холковська І. Л. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: навч. посіб. / за ред. І. Л. Холковської. Вінниця: Нілан ЛТД, 2017. 144 с.
2. Davos 2020: Here's what you need to know about the future of work. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/01/davos-2020-future-work-jobs-skills-what-to-know/>
3. Вартанова О. В. Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Інноваційна діяльність». Тема: «Методи пошуку нових ідей». Сєверодонецьк: СНУ ім. В. Даля, 2016. 24 с.
4. Методика викладання економічних дисциплін: навч.-метод. посіб. для самост. роботи [Електронний ресурс] / упоряд. О. В. Коломицева; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: ЧДТУ, 2017. 92 с.

Referenses

1. Kholkovskaya, I. L. (2017), *Professional and pedagogical competence of a teacher of higher education: a textbook*, [Profesiino-pedahohichna kompetentnist vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu: navch. posib.], Nilan Ltd., Vinnytsia, 144 p. [in Ukrainian].
2. Davos 2020: Here's what you need to know about the future of work, available at: <https://www.weforum.org/agenda/2020/01/davos-2020-future-work-jobs-skills-what-to-know/>
3. Vartanova, O. V. (2016), *Methodical instructions for practical classes in the discipline "Innovation". Topic: "Methods of finding new ideas"* [Metodychni vkazivky do praktychnykh zaniat z dystsypliny "Innovatsiina diialnist". Tema: "Metody poshuku novykh idei"], SNU im. V. Dalia, Severodonetsk, 24 p.
4. Kolomytseva, O. V. (2017), *Methods of teaching economic disciplines: a textbook for independent work* [Electronic resource] [Metodyka vykladannia ekonomichnykh dystsyplin: navch.-metod. posib. dlia samost. roboty [Elektronnyi resurs]], ChDTU, Cherkasy, 92 p.

E. V. Vartanova

METHODS OF TEACHING MANAGEMENT DISCIPLINES IN THE CONTEXT OF THE FORMATION OF STUDENTS' COMPETENCIES OF THE XXI CENTURY

Changing of business environment, increasing its complexity, unpredictability and chaos determine the need for adaptation to changes in the business environment through the constant development of competencies through life-long learning. Each year, the World Economic Forum forms a list of key competencies and skills that are critical important to business. These competencies include: integrated problem solving, critical thinking, creativity, people management skills, interaction, emotional intelligence, analysis and decision making, service orientation, negotiation, cognitive flexibility. These ten competencies, as well as key skills (negotiation, productivity and leadership) show changes in the list of priority areas of competence of the XXI century, important for business.

The need for continuous modernization of content and tools of methods of teaching management disciplines in higher educational institutions, which is aimed at maximum adaptation to changes of the business environment and current trends in business development has been emphasized. The collection of pedagogical methods and techniques aimed on the development of the student's competences of the XXI century according to groups of competences has been offered. The use of the proposed methods in the education process of higher educational institutions makes it possible to increase the pedagogical abilities of the teacher, to form professional competencies and to make the pedagogical process brighter and more effective.

The use of methodological tools in the educational process not only from the arsenal of methods of teaching management disciplines, but also from psychology, coaching, heuristic methods and the theory of solving inventive problems, training methods has been proposed. Thus, the use of such heuristic methods as: brainstorming, synectics, brain-writing, focal object method and other methods for the formation of creativity competence is proposed. The method of six hats for the development of competence "Ability to form their own opinion and make decisions" has been offered. Based on our own experience, a method of working with news for the development of critical thinking competence has been proposed.

Keywords: *institution of higher education, competencies of the XXI century, methods of teaching management disciplines, methods, techniques, pedagogical skills.*

Стаття надійшла до редакції 02.09.2020

DOI 10.24025/2306-4420.0.58.2020.213483

Вартанова Олена Вікторівна, д.е.н., професор, професор кафедри економічної кібернетики і маркетингу, Черкаський державний технологічний університет
e-mail: e.vartanova9207@gmail.com

ORCID 0000-0002-8706-6437

Vartanova E. V., Doctor of Economics, professor, professor of the department of economic cybernetics and marketing, Cherkasy State Technological University